

בית המשפט לענייני משפחה - סמכויותיו הנרחבות

מאת: עמוס זמיר*

בעקבות רע"א 6558/99 חבס נ' חבס'

מבוא

בית המשפט לענייני משפחה הוקם על פי חוק מיוחד שנתקבל בכנסת בשנת 1995, הוא חוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995.

בית המשפט מקביל בדרגתו לבית משפט השלום, וערעורים על פסקי דינו נשמעים בפני בית המשפט המחוזי. בית המשפט קיים מזה כשש שנים בלבד (ובכמה מחוזות שיפוט אף למטה מתקופה זו), כך שהוא עדיין נמצא בחיתוליו. מכאן גם ניתן להבין, ובשים לב ל"תקופת חייו" הקצרה של בית המשפט, שפסק דין כה חשוב בעניין סמכותו, כמו פסק הדין בעניין **חבס**, ניתן אך לפני זמן קצר יחסית.

בבסיס הולדתו ויצירתו של בית המשפט מצויות המלצות הוועדה לבחינת יישום דיני המשפחה, בראשותו של כבוד השופט אלישע שיינבוים ז"ל (להלן: "ועדת שיינבוים" או "הוועדה").
דברי ההסבר להצעת החוק (ההצעה נקראה במקורה: הצעת חוק לתיקון דיני המשפחה (ריכוז סמכויות השיפוט), תשנ"ה-1994)³ נאמר כדלקמן:

"הצעת חוק זו יסודה בהמלצת הוועדה לבחינת יישום דיני המשפחה, שבראשה עמד שופט בית המשפט המחוזי בתל-אביב, אלישע שיינבוים ז"ל, בעניין ריכוז סמכויות בתי המשפט בענייני משפחה".

ומה היו סמכויות בתי המשפט האזרחיים (בתי משפט השלום ובתי המשפט המחוזיים), שרק לגביהם נתנה הוועדה הנזכרת לעיל את המלצותיה? בצורה כוללנית נוכל להשיב על שאלה זו בכך שסמכויות בתי המשפט, בנושאי דיני המשפחה היו: מזונות, החזקת ילדים וחלוקת רכוש (נדל"ן - דירת מגורים ומיטלטלין). לכך יש להוסיף את ענייני האימוץ, התרת נישואין (מקרים מיוחדים), אפטרופסות וכשרות משפטית, ירושה, גיל הנישואין ועוד מספר עניינים שהיוו מקור לבעיות וסכסוכים בקרב המשפחה (בדרך כלל, המשפחה הגרעינית), וכן עניינים נוספים שהיו אכן קשורים למסגרת המשפחתית, ומן הראוי היה להביאם לכדי פתרון משפטי במסגרת הפתרון של כל הסכסוך המשפחתי.

ועדת שיינבוים והמלצותיה

ועדת שיינבוים מסרה את המלצותיה לשר המשפטים דאז בחודש דצמבר 1986 (כתשע שנים לפני חקיקת החוק הנזכר) והמליצה על הקמת בית משפט (וליתר דיוק - אגף בבית המשפט המחוזי) שידון בענייני המשפחה. ריכוז עניינים אלו, כהמלצת הוועדה, מצא את ביטויו בסעיף 1 להצעת החוק בו נאמר:

"1. בחוק זה - 'ענייני משפחה' - אחת מאלה:

- (1) תביעה אזרחית שהגיש אדם נגד בן-זוגו, יהיה שוויו של נושא התביעה אשר יהיה;
- (2) תביעה למזונות;
- (3) בקשה להיתר נישואין לפי חוק גיל הנישואין...
- (4) תביעות בענייני המצב האישי לפי דבה"מ במועצה...
- (5) תביעה לפי חוק יחסי ממון בין בני זוג...
- (6) תביעה למשמורת קטינים...
- (7) בקשה לצו הגנה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה...
- (8) התרת נישואין לפי חוק שיפוט בענייני התרת נישואין (מקרים מיוחדים)".

עניינו הרואות כי מציעי החוק אכן התכוונו ליישם את המלצות הוועדה כלשונה. ראוי לציין ולהדגיש כי הוועדה מיקדה את המלצותיה ביחסים שבין בני זוג (בעל ואישה) וביחסים שבין הורים וילדים. ולהלן כמה ציטוטים מדו"ח הוועדה: "במהלך בירורה של תביעה כלשהי בענייני משפחה בבית-המשפט או בבית-הדין, נפרשת ממילא היריעה כולה. בני-הזוג מעלים טענות תביעה והגנה שישודן באופי הצדדים, בהתנהגותם במהלך החיים המשותפים, באפשרויות הכלכליות והרכושיות העומדות לרשות כל אחד מהם וכיוצא בזה"⁵.
"סמכות הדיון בענייני משפחה... הנה כוללת וחובקת את כל תחומי הסכסוכים שבין בני-זוג וילדיהם"⁶, לפיכך ממליצה הוועדה על ריכוז כל התביעות השונות, מכל סוג שהוא, שבין בעל ואישה בין כותלי בית משפט אחד⁷. אין כל ספק כי ועדת שיינבוים, שהמליצה על הקמת בית משפט (או אגף ליד בית המשפט המחוזי) שיעסוק אך ורק בענייני משפחה, ראתה במושג "ענייני משפחה" רק את אותם עניינים וסכסוכים שבין בעל לאישה והיחסים שבין הורים לילדים. במאמר מוסגר ייאמר, שהצעת החוק הובאה כאשר הדיונים על הרפורמה בבתי המשפט היו כבר ב"הילוך גבוה", ולכן נקבע בהצעת החוק (וכך, אכן, נקבע גם בחוק עצמו), כי בית המשפט לענייני משפחה יוקם כמדור מיוחד ליד (או במסגרת) בית משפט השלום.

* שופט (בדימוס) בבית המשפט המחוזי בתל-אביב. מרצה בבית הספר למשפטים, המסלול האקדמי של המכללה למינהל.

סקירת התפתחויות משפטיות

המחוקק הסמיר את בית המשפט לענייני משפחה לדון בכל תובענה אזרחית, גם בנושאים שאינם קשורים לדיני משפחה, ש"עילתה סכסוך בתוך המשפחה"

מתוך הספר: The Family of Man מאת אווארד סטייבן

סמכויות בית המשפט

סמכויות העיקריות של בית המשפט תוחמו בסעיף 1 לחוק בית המשפט לענייני משפחה. בסעיף זה נקבע ש"ענייני משפחה" הם כל אותן תביעות שנושאתן מעמד אישי כמשמעותם בסעיף 1(א) לדבר המלך במועצה על ארץ-ישראל, 1947-1922, וכן כל תובענה אזרחית שהגיש אדם נגד בן משפחתו (או נגד עזבונו של אותו בן משפחה), שעילתה סכסוך בתוך המשפחה, היא נושאה או שוויה אשר היא^א. בסעיף 1(2)(א) לחוק בית המשפט לענייני משפחה מוגדר המושג "בן משפחה", ככולל בתוכו כמעט את כל בני המשפחה (לרבות נכדים, סבא וסבתא), ואפילו גיסים (ראה סעיף 1(2)(א)(6) לחוק). ראוי גם לציין כי "בן זוג", הנכלל כמובן בהגדרת "בן משפחה", כולל בחובו גם בן זוג לשעבר, ובן זוג שנישואיו עמו פקעו, וכן "הידועה בצבור כאשתו" (ואגב, ייתכן כי ראוי היה לציין בחוק דווקא את המילים "הידועים בצבור כבעל ואישה", כביטוי לעקרונות השוויון בין המינים). בסעיף 1(3)-(6) מוצאים אנו סמכויות נוספות בנושאי מזונות, אבהות וחוקים שונים שעיקרם, אכן, בענייני משפחה ובמעמד אישי. מובן הדבר שהמחוקק תחם סמכויות נרחבות לבית המשפט, וסמכויות נרחבות אלו - בעיקרן - מוצאות את ביטוין הן בסמכות לדון בכל תובענה אזרחית, שעילתה בסכסוך בתוך המשפחה שמגיש אדם נגד "בן משפחתו", וזאת ללא התחשבות בנושא התובענה או בשוויה, והן בהגדרה הגורפת והרחבה של המושג "בן משפחה". ברור הדבר שהוועדה לא המליצה על מתן סמכויות כה נרחבות לבית המשפט. המלצתה הייתה - בעיקרה (ובקצרה) - לרכז את כל התביעות שבין בעל ואישה (לרבות כל תביעה מסוג כלשהו) ואת כל התביעות הנוגעות ליחסי הורים וילדים והקשור בכך בבית משפט אחד. כמו כן המליצה הוועדה, כפי שכבר הוזכר

לעיל, על הכשרת שופטים בנושאי דיני המעמד האישי. המחוקק אפשר לבית המשפט לדון ולשפוט בכל נושא העשוי לבוא בפני כל אחד מבתי המשפט האזרחיים (בתי משפט השלום, בתי המשפט המחוזיים ואולי אף בפני בתי הדין לעבודה), בכל תובענה שמגיש אדם נגד בן משפחתו (לרבות בנושאי פיצויים, נזקי גוף, סכסוך במקום העבודה, פשיטת רגל, פירוק חברה, בעלות בנדל"ן, ונושאים רבים נוספים שאין להם כל קשר לדיני מעמד אישי ודיני משפחה) ש"עילתה בסכסוך בתוך המשפחה".

1. רע"א 6558/99 חבס נ' חבס, פ"ד נד(4) 337 (להלן: עניין חבס).
2. חוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995 (להלן: "חוק בית המשפט לענייני משפחה").
3. ה"ח לתיקון דיני המשפחה (ריכוז סמכויות השיפוט), תשנ"ה-1994, מס' 2339, 152 (להלן: "הצעת החוק").
4. דין וחשבון הוועדה לבחינת יישום דיני המשפחה (ירושלים, תשמ"ז) 46-47 (עותק שמור במערכת).
5. שם, בע' 19.
6. שם, בע' 20.
7. שם, בע' 26-27.
8. סעיף 1(2) לחוק בית המשפט לענייני משפחה.

פירוש "עילתה סכסוך בתוך המשפחה"

המושג "עילתה סכסוך בתוך המשפחה" העסיק רבות את בתי המשפט השונים. נביא כאן דוגמאות מספר בלבד: בתמ"ש 53600/96 סופיב נ' זבולון בבית המשפט ברמת-גן (בית המשפט לענייני משפחה למחוזות תל-אביב והמרכז), אומר בית המשפט כדלקמן: "רק כאשר הסכסוך לא היה בא לעולם אלמלא המדובר ביחסי משפחה - לפנינו סכסוך משפחתי".

בתמ"ש 9160/98 פלונית נ' אלמוני של בית המשפט ברמת-גן נקבע כדלקמן:

"ככלל ניתן לקבוע כי הצירוף של סכסוך משפטי מחד, וקרבה משפחתית מאידך, תביא בדרך כלל למסקנה כי מדובר בתובענה שעילתה סכסוך בתוך המשפחה".¹⁰

עם כל הכבוד, איני רואה כיצד "סכסוך משפטי" ו"קרבה משפחתית" לכשעצמם, יכולים להביא, ככלל, למסקנה שמדובר בתובענה שעילתה בסכסוך בתוך המשפחה. האם לא יכול לקרות מקרה שאח גיס, אינם יכולים להמשיך בשותפות שביניהם, והם מעוניינים בפירוקה, מבלי שיש כל קשר לכך שהנם, למשל, גיסים (ועוד נתייחס לעניין בדברינו על פסק הדין בעניין חבס להלן).

בתמ"ש 77860/98 (בש"א 98/7728) עוז נ' עזיז בבית המשפט ברמת-גן נקבע כדלקמן:

"התובענות האזרחיות שבין בני משפחה ידנו ייחודית בביהמ"ש לענייני משפחה, כל עוד הן הוגשו 'בשל'; 'בגלל'; 'משום'; 'עקב' סכסוך

שפרץ בתוך המשפחה ולא משנה מהי העילה המשפטית המקנה זכות תביעה ובאיזה מעשה חקיקה היא תימצא".¹¹

בבר"ע (ת"א) 14/96 פלוני נ' אלמונית פסק בית המשפט המחוזי בתל-אביב כדלקמן: "ברור שלמילה 'עילה' יש לתת מובן שונה מהמקובל לגביה בעולם המשפט, משום שלפי המשך הכתוב עולה שהעילה היא סכסוך, וסכסוך אינו יכול להוות עילה לתביעה משפטית בהעדר עילה לתביעה. לכן, יש למילה 'עילה' הוראה שונה מן המקובל, והפירוש המתאים, לכאורה, הוא 'שסיבתה'... או 'הנעוצה ב'... או 'הקשורה ב'".¹²

בבר"ע (ת"א) 73/97 דלומי נ' דלומי, אומר בית המשפט המחוזי בתל-אביב: "המילה 'שעילתה' בסעיף 1(2) בחוק ביה"מ לענייני משפחה... אינה מכוונת למעשי חקיקה מסויים בו תימצא את עילת התביעה המשפטית, אלא הוראתה היא 'שסיבתה' או 'שמקורה' או

'הנעוצה מ' או 'הקשורה ב' וכיו"ב".¹³

בהמ' (חי') 26345/97 אלונים נ' גור, קובע בית המשפט המחוזי בחיפה כי תובענה בענין אזרחי בין בני משפחה תהיה בסמכות בית המשפט לענייני משפחה אם סכסוך משפחתי קדם והיה המניע למעשה המהווה את עילת התובענה. במילים אחרות, "הסכסוך המשפחתי הוא שיצר ההתדיינות ולא ההתדיינות היא שיצרה את הסכסוך [המשפחתי]".¹⁴

בית המשפט המחוזי בבאר-שבע, מפיו של כבוד סגן הנשיא ריבלין, קבע כך: "אין די בקרבה משפחתית בין המתדיינים כדי להביא את הסכסוך בגדר סמכותו הייחודית של בית המשפט לענייני משפחה. תובענה אזרחית שהגיש אדם נגד בן משפחתו תבוא בשערי של בית המשפט המיוחד הזה רק מקום בו עילתה - סכסוך בתוך המשפחה... עילה כאן במובן מקור, או שורש הסכסוך".¹⁵

כבוד השופט דורנר קבעה כדלקמן: "על אף לשונו הרחבה של סעיף 1(2) לחוק בית-המשפט לענייני משפחה, מסופקני אם סכסוך כספי בין אחים נכנס לגדר הסעיף, אך ורק מפני שהמתדיינים הם אחים".¹⁶ (ההדגשה שלי - ע.ז.).

הובאו כאן מספר דוגמאות של פסקי דין מערכאות שיפוטיות שונות, שמהן אנו למדים כי התלבטויות רבות וקשות היו בפני בתי המשפט השונים בשאלת הסמכות הרחבה והגורפת שנתברך בה בית המשפט לענייני משפחה, ובעיקר בקשר למהותן וטיבן של התובענות האזרחיות הנופלות בגדר

הוראותיו של סעיף 1(2) לחוק.

פסק הדין בעניין חבס

לאחרונה, יצא תחת ידו של בית המשפט העליון פסק דין נרחב וממצה בעניין סעיף 1(2) לחוק בית המשפט לענייני משפחה והגבולות (או אולי נכון יותר לומר: השערים), שבגדרם (או דרכם) ניתן לזהות את תחומי הסמכות הנרחבת שהוענקה לבית המשפט על ידי המחוקק. מדובר בפסק הדין בעניין חבס, בו דובר על סכסוך בין אב לבן בעניין השליטה בחברות אשר בבעלותם. ולהלן מעט מהנאמר בפסק הדין הנזכר לעיל לעניין הנדון בסקירתנו:

"הדיבור 'עילה' מעורר אצל המשפטן באופן אינטואיטיבי קשר לדיבור 'עילת התובענה' שבסדרי דין... קשר זה אינו מתבקש בהקשר

לעניין הנדון בהערתו (זו) אך ורק בתובענה אזרחית שמגישה אישה נגד בעלה או שמגיש בעל נגד אשתו. הצעת החוק לא כללה בתוכה הסמכה של בית המשפט לדון בתביעות אזרחיות של אדם נגד בן משפחתו (על פי הגדרתו הרחבה של "בן משפחה" במקור). מכאן גם ברור שהצעת החוק לא הייתה זקוקה כלל לתנאי השני. כל כוונת הצעת החוק הייתה להגשים את המלצות ועדת שיינבוים, ולהסמיק את בית המשפט לדון בכל תביעה (אזרחית ואחרת) המתנהלת בין האישה לבין הבעל, ובכל אותם ההליכים המשפטיים הקשורים ביחסיהם של הורים וילדים. כל זאת ותו לא. כאשר החוק הרחיב, בצורה גורפת, את סמכותו של בית המשפט, היה עליו "להסביר" את הקשר בין כל אותן תביעות (שלכשעצמן אין להן ולא כלום לענייני מעמד אישי) שמתנהלות בין "בני משפחה" (על פי הרחבתו של מושג זה בחוק) לבין העניין המשפחתי "האמיתי", ולכן היה עליו להביא את התנאי השני ("שעילתה בסכסוך בתוך המשפחה").

ההערה השנייה עניינה הסברו של כבוד הנשיא ברק, כי קיימת חשיבות רבה בריכוזיות העניינים שיבואו על פתרונם בבית משפט מיוחד זה, הוא בית המשפט לענייני משפחה, שבסופו של דבר יביא לידי פתרון כולל של הסכסוך המשפחתי²¹. אין אדם, לדעתי, שיחלוק על דברים אלו. יחד עם זאת, איני יכול להבין כיצד יוכל בית המשפט להביא סכסוך אזרחי (בין שני גיסים, למשל, או בין אב לבנו הבגיר, למשל) לכלל פתרון "בכלים המיוחדים שהוענקו לבית המשפט לענייני משפחה"²². "הכלים המיוחדים" הם, למשל, "יחידת הסיכוי"²³. האם, אכן, יכולה יחידת סיכוי (שמטרתה ליתן שירותי אבחון, ייעוץ וטיפול במשפחה), להיות לעוזר בפתרונם של סכסוך הקשור בנושא חברות, מניות, נזקי גוף וכיוצא בזה, קל וחומר כשלא קיימת כל תובענה עניינית בין הבעל לבין אשתו בנושא המעמד האישי שביניהם. נסיבות כגון דא, בדוגמא המובאת לעיל, בהחלט עשויות

שלפנינו... הדיבור 'עילה' בהקשר זה משמעותו קיומו של קשר בין התובענה האזרחית לבין הסכסוך המשפחתי. תובענה אזרחית עילתה בסכסוך בתוך המשפחה אם סיבת הסכסוך או מקורו הם ביחסי המשפחה. רק פירוש זה מגשים את התכלית המונחת ביסוד הוראת החוק... נדרש, איפוא, קשר בין התובענה האזרחית לבין הסכסוך המשפחתי. השאלה היא מהי עוצמתו של קשר זה?¹⁷. וכבוד הנשיא ברק עונה על השאלה שהעלה במילים אלו: "נראה לי כי אמת המידה לקביעת הקשר בין עילת התביעה לבין הסכסוך בתוך המשפחה היא שהסכסוך תרם תרומה משמעותית לגיבושה של עילת התביעה. נמצא, כי **מחד גיסא** לא די בקשר רחוק זניח, ו**מאידך גיסא** לא נדרש שהסיבה היחידה והבלעדית להיווצרותה של עילת התביעה הוא הסכסוך המשפחתי... די בכך שהסכסוך המשפחתי תרם תרומה נכבדה וחשובה להיווצרותה של עילת התביעה, כדי שנראה את עילתה של התובענה בסכסוך בתוך המשפחה"¹⁸ (ההדגשות במקור).

כבוד השופט שטרסברג-כהן אומרת באותו פסק דין כדלקמן: "המבחן לתובענה ש'עילתה בסכסוך בתוך המשפחה' לענין סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה, הוא מבחן המקור או הסיבה וכי 'הסכסוך המשפחתי תרם תרומה משמעותית לגיבושה של עילת התביעה'. מבחן זה משרת את תכלית החוק"¹⁹.

בית המשפט העליון אמר את דברו בעניין סמכותו של בית המשפט לגבי אותן תובענות אזרחיות שאינן, לגופן, עניין של מעמד אישי ועניין משפחתי (כמובנו בלשון בני האדם), ואנו למדים שאכן רחבה סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה לאין שיעור וללא גבול, והיא משתרעת, באותן נסיבות עליהן מצביע פסק הדין בעניין **חבס**, על כל שטח במגוון המשפט האזרחי. חשוב להדגיש כי פסק הדין בעניין **חבס** הוא פסק הדין הראשון והרחב ביותר שיצא תחת ידו של בית המשפט העליון בנושא הנדון, וניתן, אולי, ללמוד ממנו על המדיניות המשפטית הננקטת על ידי בית המשפט העליון, להרחבת סמכויותיו של בית המשפט בערכאה הראשונה, וזאת לאור המדיניות העתידית העומדת להתבצע עם ביצוע הרפורמה בבתי המשפט.

הערות על פסק הדין בעניין חבס

שתי הערות ברצוני להעיר על דברים שנאמרו בפסק הדין הנדון. **ההערה הראשונה** עניינה דברי כבוד הנשיא ברק באומרו: "עיון בלשון החוק מלמד, כי סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה הותנתה בקיומם של שני תנאים: הראשון, שהתובענה האזרחית תוגש ע"י אדם נגד בן משפחתו או נגד עזבונו של בן משפחתו... התנאי השני הנו שעילתה של התובענה הנו סכסוך בתוך המשפחה. **תנאי שני זה לא היווה חלק מהצעת החוק... הצעת החוק הסתפקה בתנאי הראשון בלבד**"²⁰ (ההדגשה שלי - ע.ז.). ברור הדבר שהצעת החוק לא הייתה "זקוקה" כלל לתנאי השני. גם לא מדויק הוא ש"הצעת החוק הסתפקה בתנאי הראשון בלבד". הצעת החוק דנה

9. תמ"ש 53600/96 סופיוב נ' זבולון (טרם פורסם), תקדין משפחה 197 (1) 5.
 10. המ' 3301/98, תמ"ש 9160/98 פלונית נ' אלמוני (לא פורסם, עותק שמור במערכת).
 11. תמ"ש 77860/98 עוז נ' עזיז (לא פורסם, עותק שמור במערכת).
 12. בר"ע (ת"א) 14/96 פלוני נ' אלמונית, פ"מ תשנ"ו(3) 173.
 13. בר"ע (ת"א) 73/97 דלומי נ' דלומי (טרם פורסם), תקדין מחוזי 197 (4) 789.
 14. המ' (חי') 26345/97 אלונים נ' גור (לא פורסם).
 15. ה"פ (ב"ש) 1092/96 פרץ נ' פרץ (טרם פורסם), תקדין מחוזי 197 (1) 401.
 16. בר"ע 314/98 כהן נ' כהן (טרם פורסם), דינים עליון נג 664.
 17. דברי הנשיא ברק בעניין **חבס**, לעיל הערה 1, בע' 343.
 18. שם, בע' 344.
 19. שם, בע' 348.
 20. שם, בע' 342.
 21. שם, בע' 344.
 22. שם, שם.
 23. סעיף 5 לחוק בית המשפט לענייני משפחה.

נתחמה סמכותו של בית המשפט, היה הדבר ממלא, ככתבן וכלשונו, אחר המלצות ועדת שיינבוים. הוועדה דנה ארוכות בנושא והגיעה להמלצות מסוימות ומיוחדות להקמת ערכאה שיפוטית לדיני המשפחה, אולם המחוקק, בנסיבות הזמן ומסיבות השמורות עמו, מצא לנכון להקים בית משפט לענייני משפחה בעל סמכויות נרחבות ביותר. היום, כאשר המצב החוקי הוא כמפורט לעיל, חושבני שטוב ייעשה, אם תוקם ועדה של מומחים שתבדוק ותבחן את תפקודו של בית המשפט לענייני משפחה, בכל הקשור בהיקף סמכותו השיפוטית בלבד, בתקופה של כשש שנים מאז הקמתו, ולאחר בדיקה ממצה תביא את מסקנותיה באם אכן ראוי להשאיר את המצב (בעניין הסמכות הנרחבת) על כנו, כמות שהוא היום, או שאולי יאה ראוי לתחום את סמכותו של בית המשפט למסגרת מצומצמת יותר, קרובה עד כמה שניתן לזו שהומלצה על ידי ועדת שיינבוים.

בכל אופן, לאור המצב כיום, חשוב שייעשו דברים אלו, ובהקדם: 1. יש לתקן את סעיף 2(ג) לחוק בדבר כשירותם של השופטים, כדי להתאים את נוסח הסעיף למצב העובדתי "האמיתי". חשוב להבחין בין המושג "ענייני משפחה", כפי הגדרתו (הרחבה והמקיפה) בחוק, לבין ענייני המשפחה "הרגילים", כמובנם על ידי האדם "הרגיל", ועל הדבר להשתקף גם בסעיף 2(ג) לחוק לעניין כשירותם של השופטים המכהנים בבית המשפט המיוחד נשוא הערה זו.

2. יש למדר את בית המשפט על ידי הקמת מדור מיוחד שידון בתביעות האזרחיות, הנמצאות - בנסיבות שהחוק קבע אותן - בסמכותו, ובמיוחד כשתביעות אזרחיות אלו עומדות בפני עצמן. חשוב להכשיר שופט אחד (ואולי יותר, לפי הצורך) שידון בתביעות האזרחיות הללו, ושופט זה יעבור השתלמויות נוספות הקשורות לעניינים אזרחיים שונים, שאינם ענייני משפחה של "ממש". שופט זה ישמע הן את התביעות האזרחיות שבין בני המשפחה והן את יתר התביעות בענייני המעמד האישי (אם תהיינה כאלה) הקשורות בתביעה האזרחית, או שבעלי הדין בכולן הנם זהים, וזאת לאור האמור בסעיף 6 לחוק (הסעיף הדין באיחוד התיקים).

3. לאור הסמכות הרחבה הנתונה היום לבית המשפט לענייני משפחה, חשוב במיוחד להגדיל, ולפחות בחמישים אחוז, את מספר השופטים המכהנים בבית המשפט לענייני משפחה, וזאת על מנת למנוע בעתיד הרחוק (ואולי הקרוב) את "סתמתם" של בתי המשפט בתביעות רבות מאוד מהשטח האזרחי

להתקיים, ול"כלים המיוחדים" שהוענקו לבית המשפט לא יהיה כל יתרון בטיפול במקרה שכזה. בהקשר לזכר לעיל אומר גם כבוד הנשיא כי "במצב דברים זה אין נדרשת מומחיותו של בית המשפט לענייני משפחה"²⁴. כיצד מתיישב הדבר עם דרישת החוק (בסעיף 2(ג) לחוק) לגבי ידיעתם המקצועית של השופטים בענייני משפחה, והרי "ענייני משפחה", כמוגדר בחוק, כוללים בתוכם גם כל אותן תביעות אזרחיות שעילתן בסכסוך בתוך המשפחה. ולאור זאת, על השופטים בבית המשפט לענייני משפחה להיות בעלי ניסיון וידע מקצועי גם בשטח המשפטי האזרחי הרחב. לדעתי, זהו נושא חשוב וקשה, שגם על המחוקק לענות על הקשיים העולים ממנו.

שופטי בית המשפט לענייני משפחה

בדו"ח הוועדה, קיימת התייחסות ספציפית לשופטים שיכהנו בבית המשפט, וכך נאמר שם:

"מן הראוי לדאוג לכך, שהשופטים אשר יועסקו במדור זה יעברו הכשרה והשתלמויות מיוחדות בדיני משפחה"²⁵. בהצעת החוק אין כל אזכור לעניין הכשרתם וכשירותם של השופטים שיכהנו בבית המשפט לענייני משפחה. כל שנאמר בהצעת החוק בנושא זה הוא: "2(ב) שר המשפטים, בהסכמת נשיא בית המשפט העליון, רשאי למנות מבין שופטי בית משפט שלום שהוסמך כאמור, שופטים שידונו בדיני משפחה". בחוק עצמו מדובר גם על מינוי שופטים לבית המשפט לענייני משפחה מקרב שופטים של בית משפט שלום, אולם החוק מורה גם על כשירותם של שופטים אלו. בסעיף 2(ג) לחוק בית המשפט לענייני משפחה נאמר: "כשיר להתמנות לשופט בית המשפט לענייני משפחה מי שהינו בעל ידע ונסיון מקצועי בתחום זה". כאמור, השופטים בבית משפט זה צריכים להיות "בעלי ידע ונסיון מקצועי" בתחום ענייני המשפחה. תחום זה, במסגרת סמכותו הרחבה של בית המשפט, מקיף כמעט את כל עולם נושאי המשפט האזרחי. האם, אכן, נוכל למצוא שופט או משפטן שהנו "בעל ידע ונסיון מקצועי" בכל הנושאים הללו? מסופקני. לעניות דעתי, התכוון המחוקק דווקא לשטח דיני המעמד האישי (ולא לתחום הנרחב של "ענייני משפחה" כמוגדר בסעיף 1(2) לחוק). דיני המעמד האישי הם עיקר תוכנו ועיסוקו של בית המשפט, ואכן ראוי שהשופטים המכהנים בו יהיו מצויים בדיני המעמד האישי על הרוב השונים.

סיכום

ראוי היה, לדעתי, לתחום את סמכויותיו של בית המשפט לענייני משפחה, מלכתחילה, רק לענייני המעמד האישי ולענייני משפחה, כפי שהאדם "הפשוט" ו"הרגיל" מבין מושגים אלו (ולזאת להוסיף את ענייני הירושה ואימוץ ילדים, ואולי עניינים נוספים הקשורים אינטגרלית ועניינית לדיני המשפחה והמעמד האישי). אילו כך

24. עניין חבס, לעיל הערה 1, בע' 344.

25. לעיל הערה 4, בע' 23.